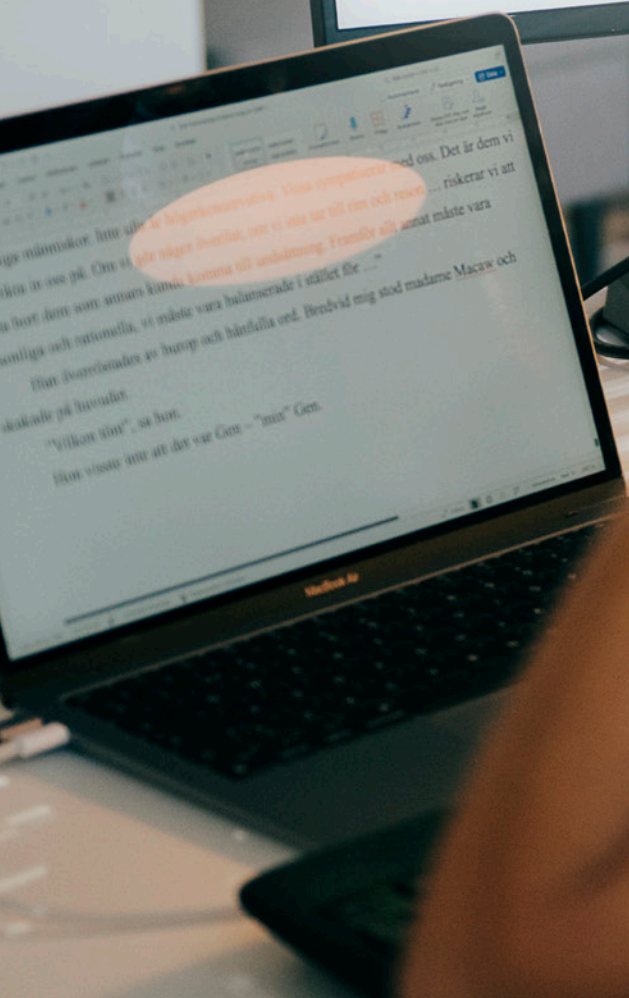

Språkbransch i förändring

– en rapport om arbetsmiljö,
arbetsvillkor och AI:s påverkan
på språkbranschen

dik

Förord

Språket är och har alltid varit centralt för människans vardag och utveckling. De som har särskild expertis inom språkområdet – översättare, redaktörer, språkvetare, teckenspråkstolkare och andra – ges dock inte alltid det erkännande som de borde få. För DIK är det därför viktigt att belysa de utmaningar som finns och hitta bra och konstruktiva vägar framåt.

Utmaningarna ser delvis olika ut beroende på vad man arbetar med och om man är tillsvidareanställd eller egenföretagare, men några saker är gemensamma för alla. Trots god akademisk utbildning har många låg lön, få möjligheter till nödvändig kompetensutveckling och många – mer än en tredjedel – funderar på att helt byta yrkesbana.

AI är också en gemensam utmaning för flera av yrkesgrupperna inom branschen.

Det är naturligt att stora tekniskiften leder till både oro och faktisk förändring, men de kommer också med nya möjligheter. Dessvärre finns det en tendens bland arbetsgivarna att främst se utvecklingen som en möjlighet till lönedumping. Det är ett kortsiktigt tänk som i längden inte gynnar någon. Arbetsgivarna och politiken måste i stället ge goda möjligheter till fortbildning och omställning. Då skapas rätt förutsättningar för dessa yrkesgrupper att hänga med i AI-utvecklingen och att även i framtiden kunna bidra med sina särskilda mänskliga kompetenser. Ett kvalitativt slutresultat är inte bara mer tillfredsställelse för de som jobbar med det. Det gynnar både verksamheterna och samhället i stort.

I den här rapporten presenterar DIK fem insatser med kraft att skapa en betydligt starkare och tryggare vardag på jobbet för de som arbetar med språk. Samhället behöver språkkompetens och det är dags att skapa bra förutsättningar för de som bistår med den.

”Samhället behöver språkkompetens och det är dags att skapa bra förutsättningar för de som bistår med den.”

Anna Troberg, förbundsordförande i DIK

Innehåll

Förord	2
Innehåll	3
Sammanfattning	5
Om rapporten	8
Majoriteten är översättare eller redaktörer	9
Många är egenföretagare	10
AI påverkar branschen	11
Arbetsuppgifterna förändras	11
Minskat jobbutbud och lägre ersättningar för egenföretagare	14
Översättarna påverkas mest och oroar sig mest inför framtiden	14
Kompetensutveckling	16
Många får inte den fortbildning de behöver	16
Egenföretagarna har inte tid och de anställda hittar inte relevanta kurser	17
Många efterlyser ett bredare och mer flexibelt kursutbud	19
Arbetsmiljö och villkor	20
Skilda utmaningar för anställda och egenföretagare	20
Högst arbetsbelastning på förlagen och ökade krav på teckenspråkstolkare	22
Löner och ersättningar	24
Många jobbar mer än de får betalt för	24
Egenföretagarnas ersättningar pressas nedåt	25
Var tredje överväger att byta yrkesbana	27
Dåliga villkor och låga löner är den vanligaste orsaken	28
Analys och förslag	30
1. AI ska användas ansvarsfullt och där det gör störst nytta	31
2. Bättre stöd för omställning och kompetensutveckling	34
3. Ökad trygghet för egenföretagare och höjda ersättningar	35
4. Fler kollektivavtal och ett tydligare arbetsmiljöansvar	36
5. Mer resurser till tolktjänsten och ökad likvärdighet	38

Om DIK

DIK är facket för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation eller kreativ sektor. DIK har över 20 000 medlemmar runt om i landet och ingår i Saco, Sveriges akademikers centralorganisation. DIK är partipolitiskt obundet.

Författare: Johanna Alm Dahlin, DIK

Formgivning: Kajsen Burell, Printempo

Bilder: Alexander Donka (där inget annat anges).

DIK 2024:3

Sammanfattning

Rapporten baseras på en enkät bland personer som jobbar inom olika delar av språkområdet, exempelvis som översättare, redaktörer, förläggare, teckenspråkstolkar, språkkonsulter och språkvårdare. Resultaten visar att branschen är under stark förändring, inte minst på grund av AI, och att förändringarna ställer höga krav på omställning, kompetensutveckling och ett ansvarsfullt AI-användande.

AI påverkar arbetsuppgifter, jobbutbud och ersättningar

- 61 procent svarar att deras arbetsuppgifter har förändrats av AI och 94 procent tror att de kommer att påverkas i framtiden. Översättarna har påverkats mest och teckenspråkstolkarna minst. Många upplever att arbetet blir tråkigare och mindre kreativt, medan andra ser AI som ett användbart verktyg.
- 35 procent av egenföretagarna upplever att AI-utvecklingen har gjort det svårare för dem att få jobb eller uppdrag. Bland tillsvidareanställda är siffran 1 procent. 72 procent av egenföretagarna och 50 procent av de anställda är oroad över att AI-utvecklingen kommer att göra det svårare för dem att få jobb framöver.

- Bland egenföretagarna svarar 46 procent av översättarna och 40 procent av redaktörerna/textgranskarna att ersättningarna för deras arbete har blivit lägre till följd av AI. Ersättningarna i branschen har länge pressats nedåt, bland annat på grund av internationell prispress, pandemi, lågkonjunktur och förändringar i bokbranschen. Men rapportens resultat pekar på att utvecklingen förvärras av AI.
- Många varnar också för att AI försämrar kvaliteten på text och översättning vilket kan få konsekvenser för samhällets läsfrämjande ambitioner. Samtidigt finns det potential att med hjälp av AI nå ut bredare och tillgängliggöra mer litteratur och text än vad som görs idag.

Otillräcklig kompetensutveckling

- Respondenterna ser stora behov av kontinuerlig fortbildning för att hänga med i branschens utveckling och ställa om till nya arbetsuppgifter.
- Samtidigt visar rapporten att många arbetsgivare inte har någon strategi för kompetensutveckling, att egenföretagarna inte har tid eller råd att fortbilda sig och att det i många fall saknas relevanta utbildningar inom språkbranschen.
- 42 procent av respondenterna har inte genomgått någon fortbildning alls under de senaste två åren.
- Bland de 57 procent som har genomgått kompetensutveckling anser endast 40 procent att fortbildningen har varit tillräcklig.

Stora variationer i arbetsmiljö

- Var fjärde anställd svarar att arbetsbelastningen är för hög och 66 procent att kraven i arbetet har ökat över tid.
- Bland egenföretagarna svarar i stället var tredje att de har för låg arbetsbelastning och många vittnar om en stress över att inte få tillräckligt med uppdrag.
- Fler än var femte egenföretagare (22 procent) svarar att de hellre skulle vilja ha en tillsvidareanställning.

Låga löner, särskilt för egenföretagare

- Medellönen i språkbranschen är cirka 35 000 kronor.
- Det skiljer över 10 000 kronor i månadslön mellan tillsvidareanställda (39 500 kronor) och egenföretagare (29 200 kronor).
- Drygt hälften av egenföretagarna (52 procent) uppger att ersättningarna för deras arbete har försämrats under de senaste fem åren. Som orsaker anges exempelvis snåla upphandlingar, AI, internationell prispress, pandemin och den pågående lågkonjunkturen.
- 38 procent av egenföretagarna och 20 procent av de anställda svarar att de ofta arbetar mer än de får betalt för.

Var tredje person överväger att byta yrkesbana

- 53 procent av respondenterna har bytt eller funderat på att byta jobb under de senaste två åren. Av dem har 56 procent övervägt ett nytt jobb eller en ny arbetsplats inom sitt nuvarande yrke, medan 64 procent har funderat på att helt byta yrkesbana.
- Av alla som svarat på enkäten har var tredje person (34 procent) övervägt att byta yrkesbana. De grupper som i högst grad överväger ett nytt yrke är översättare och teckenspråkstolkare.
- Det vanligaste skälet till att man överväger att byta jobb eller yrke är dåliga villkor och låga löner.

5 insatser för en stark och trygg språkbransch

Språkyrkena är viktiga för att tillgängliggöra och bredda litteratur, kunskap och information, främja läsning och i förlängningen för demokrati och delaktighet i samhället. Delar av språkbranschen är också en del av den kreativa sektorn och bidrar till svensk innovation. DIK ställer fem krav för att stärka villkoren i branschen så att de som jobbar i den ska må bra, får bra förutsättningar att möta AI-utvecklingen och på bästa sätt kan bidra till samhället.

1. AI ska användas ansvarsfullt och där det gör störst nytta
2. Bättre stöd för omställning och kompetensutveckling
3. Ökad trygghet för egenföretagare och höjda ersättningar
4. Fler kollektivavtal och ett tydligare arbetsmiljöansvar
5. Mer resurser till tolktjänsten och ökad likvärdighet

Om rapporten

Rapporten baseras på en enkät bland cirka 250 personer som arbetar inom olika delar av språk- och förlagsbranschen, exempelvis som översättare, redaktörer, förläggare, teckenspråkstolkare, språkkonsulter och språkvårdare. Syftet med rapporten är att belysa läget i branschen – hur de som jobbar i den har det och vilka utmaningar de ser nu och i framtiden.

Språkyrkena är viktiga för att tillgängliggöra och bredda litteratur, kunskap och information, främja läsning och i förlängningen för demokrati och delaktighet i samhället. Delar av branschen, exempelvis förlag, litteratur och illustration, är också en del av den kreativa sektorn och bidrar till svensk innovation och tillväxt. För att branschen ska kunna bidra till samhället på bästa sätt behöver de som arbetar i den må bra.

Syftet med rapporten är att ta reda på vilka utmaningar som finns kopplat till arbetsmiljö, löner och kompetensutveckling, och hur villkoren kan förbättras för att säkra en livskraftig språkbransch – nu och i framtiden. Rapporten riktar sig till personer som arbetar inom språk- eller förlagsbranschen eller är intresserade av hur arbetsmarknaden inom språkområdet utvecklas.

Undersökningen genomfördes mellan 8 april och 8 maj 2024. Enkäten skickades till DIK:s medlemmar inom språkområdet. Medlemmar i Sveriges facköversättare och auktoriserade tolkar (SFÖ-SAT) eller i Översättarcentrum samt medlemmar i två olika Facebook-forum för förlagsbranschen fick också möjlighet att svara¹. Enkätfrågorna handlade om arbetsmiljö, arbetsvillkor, kompetensutveckling och AI.

¹ Medlemmar i SFÖ-SAT, Översättarcentrum samt Facebook-grupperna "Nätverket Förlagsfrilansarna" och "Alla som jobbar på förlag" fick anmäla intresse att svara på enkäten genom att fylla i sina kontaktuppgifter i ett formulär. Enkäten skickades sedan ut till de som anmält intresse.

Figur 1: Respondenternas arbetsområden

Not: Respondenterna har kunnat välja flera olika arbetsområden.

247 personer svarade på enkäten och svarsfrekvensen var 46 procent². Trots en förhållandevis hög svarsfrekvens är det bra att ha i åtanke att antalet respondenter är få, vilket innebär att nedbrytningar på allt för små grupper och bakgrundsvariabler inte kan göras på ett tillförlitligt sätt. Därför görs främst nedbrytningar och analyser kopplat till de större yrkesgrupper som svarat på enkäten (se figur 1). Grupperna egenföretagare, egenanställda och kombinatörer (de som kombinerar anställning med egenföretagande) analyseras gemensamt och jämförs med gruppen tillsvidareanställda. På grund av att antalet respondenter är för få har DIK inte använt metoden jämlikhetsdata i enkäten, vilket förbundet annars brukar göra i medlemsenkäter³.

De som svarat på enkäten speglar branschen väl (se kommande avsnitt) och resultaten ligger i linje med andra undersökningar på området, vilket stärker tillförlitligheten, men resultaten bör ändå tolkas med viss försiktighet.

Majoriteten är översättare eller redaktörer

Bland de som svarat på enkäten är 65 procent DIK-medlemmar. 33 procent är medlemmar i SFÖ-SAT eller Översättarcentrum och 2 procent kommer från övriga förlagsforum. I de fall personer är medlemmar i både DIK och en annan organisation har personen endast svarat på enkäten en gång.

Som figur 1 visar arbetar de som svarat på enkäten inom en stor bredd av områden. De största grupperna är översättare (varav de flesta är facköversättare) och redaktörer/textgranskare. Relativt många arbetar också med teckenspråk, inom förlag eller med språkvård. Bland de som svarat "annat" ryms alltifrån tal- och språkteknologi och undertextning, till skribenter, språkombud och personer som jobbar med språkrevitalisering.

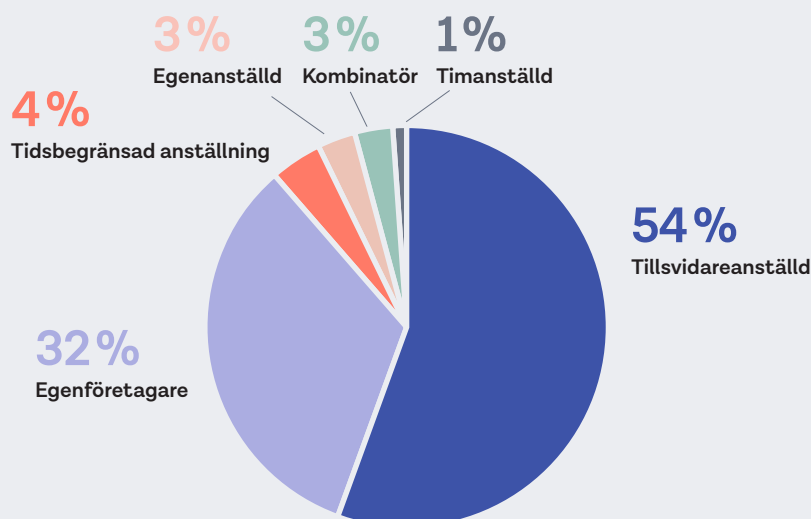

De största yrkesgrupper som svarat på enkäten är översättare (varav de flesta är facköversättare) och redaktörer/textgranskare.

² Svarsfrekvensen är lika med antalet som svarat på enkäten delat på antalet som fått enkäten skickad till sig via mail (det vill säga DIK:s medlemmar inom språkområdet samt de som anmält intresse att svara på enkäten i de forum som nämns ovan).

³ DIK, [Därför arbetar DIK med jämlikhetsdata](#)

Figur 2:
**Respondenternas
anställningsformer**

Många respondenter har svarat att de arbetar inom flera olika områden i språkbranschen. Att ta flera olika typer av uppdrag är särskilt vanligt bland egenföretagare och många har titeln språkkonsult. Det vanligaste bland de som svarat på enkäten är att kombinera översättning med redigering/textgranskning.

Många är egenföretagare

En svag majoritet av respondenterna är tillsvidareanställda (54 procent). En stor grupp är egenföretagare, kombinatorer eller egenanställda (38 procent), medan en mindre grupp har någon typ av tidsbegränsad anställning eller en timanställning (5 procent). **Se figur 2.**

Det finns dock stora variationer mellan olika delar av språkområdet. Den största andelen egenföretagare, egenanställda eller kombinatorer finns bland översättarna (75 procent). Andelen är hög även bland de som arbetar med redigering/textgranskning (58 procent) och inom förlagsbranschen (47 procent).

Andelen tillsvidareanställda är högst bland teckenspråkstolkare (81 procent) och de som arbetar med språkvård (64 procent).

Andelen respondenter som har en timanställning eller en tidsbegränsad anställning som exempelvis ett vikariat eller en projektanställning är låg inom alla områden.

Fördelningen av anställningsformer bland respondenterna motsvarar ungefär hur det ser ut i språkbranschen i stort. I språkbranschen finns en betydligt högre andel egenföretagare jämfört med övriga arbetsmarknaden – av alla sysselsatta i Sverige är ungefär 9 procent egenföretagare⁴, jämfört med 42 procent inom språkområdet. Totalt arbetar cirka 4 500 personer som ”översättare, tolkar, lingvister m.fl.” i Sverige⁵.

Språkområdet är starkt kvinnodominerat – 85 procent av de som svarat på enkäten är kvinnor.

I språkbranschen är en betydligt högre andel egenföretagare (42 %) jämfört med arbetsmarknaden i stort (9 %).

⁴ Ekonomifakta, **Företagare**, augusti 2024

⁵ SCB, **Yrkesregistret med yrkesstatistik**, 2022

AI påverkar branschen

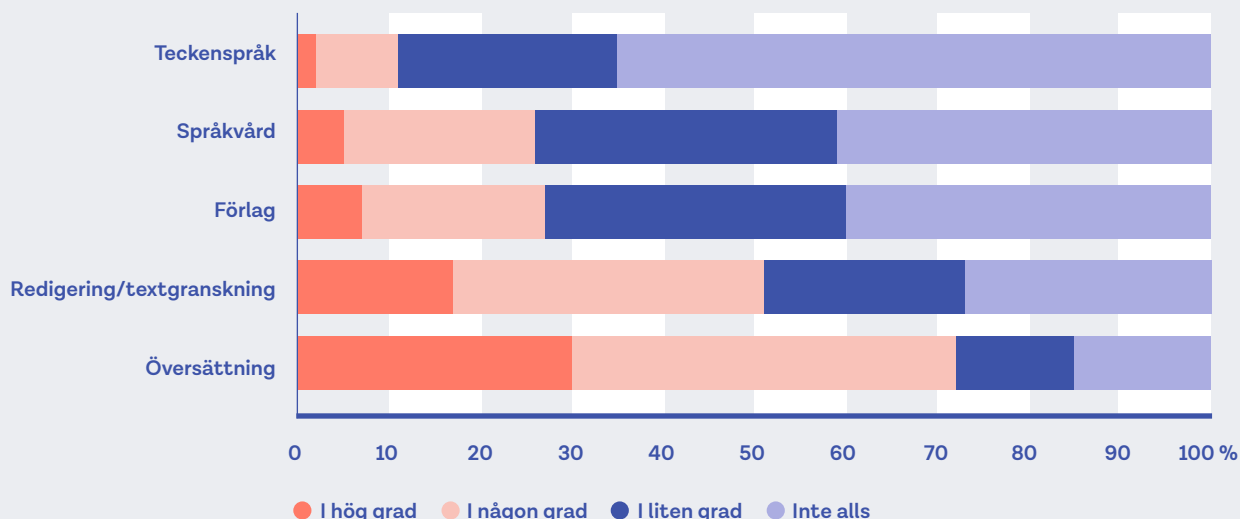
Enkätresultaten visar att AI-utvecklingen påverkar språkbranschen i snabb takt. Var sjätte person svarar att deras arbetsuppgifter har förändrats av AI. Översättarna har påverkats mest och är mest oroad inför framtiden. Bland dem upplever 46 procent att ersättningarna för deras arbete har blivit lägre och 36 procent att AI har gjort det svårare för dem att få jobb eller uppdrag.

Arbetsuppgifterna förändras

Av alla respondenter svarar 61 procent att innehållet i deras arbete har förändrats under de senaste två åren till följd av AI. 12 procent anser att det har påverkats i hög grad. Som framgår av **figur 3** finns det stora variationer mellan olika arbetsområden. Översättarna har påverkats mest. Där svarar 85 procent att arbetsuppgifterna har påverkats och nästan var tredje att de påverkats i hög grad. Teckenspråkstolkarnas arbete har påverkats i lägst utsträckning och bland dem svarar de flesta att förändringen har varit liten.

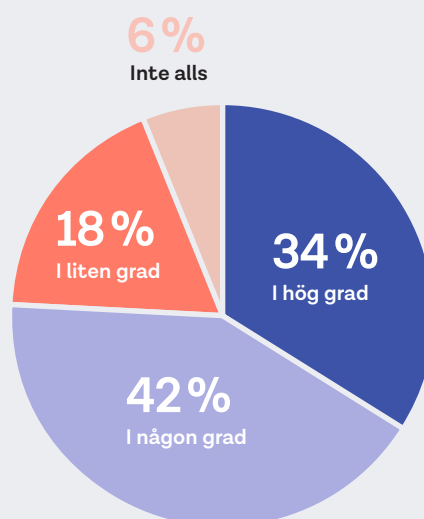
När det gäller framtiden tror 94 procent av respondenterna att arbetets innehåll kommer att påverkas och var tredje att påverkan kommer att vara stor (**figur 4**). Även här är det framför allt översättare och redaktörer som ser en kraftig påverkan framför sig, medan man inom övriga yrken tror att förändringen kommer att ske i mindre skala.

Figur 3: Har AI-utvecklingen inneburit att innehållet i ditt arbete har förändrats under de senaste två åren?

Bilden av AI:s och teknikens påverkan på språkbranschen i stort och översättaryrket i synnerhet bekräftas av flera andra undersökningar⁶. I en europeisk studie uppskattar 55 procent av respondenterna att maskinöversättning kommer att användas i majoriteten av allt professionellt översättningsarbete år 2030. I rapporten konstateras att det sannolikt kommer innebära att många översättare behöver förändra sina arbetssätt och ställa om till andra typer av uppdrag, exempelvis inom redigering och textgranskning (så kallad "post editing"). I undersökningen pekas också omslagsformgivare och illustratörer ut som en grupp som kommer behöva ställa om till andra typer av uppdrag i takt med att fler och fler

Figur 4: Tror du att AI-utvecklingen kommer att innebära att innehållet i ditt arbete förändras framöver?

⁶ Se t.ex. Dagens Nyheter, **Rapport: 300 000 jobb i Sverige kan helt eller delvis ersättas av AI**, 11 april 2024; SVT, Ny undersökning: **Brittiska översättare förlorar jobb på grund av AI**, 17 april 2024; Myndigheten för yrkeshögskolan, **Artificiell intelligens påverkan på yrkeshögskolans utbildningsutbud**, 2024; Lodefalk, Ratio, **Artificiell intelligens och jobben**, 2024

använder sig av AI-genererade omslag och illustrationer till böcker och annat formgivet material⁷.

Inställningen till förändringen skiljer sig åt mellan respondenterna i DIK:s undersökning. I fritextsvar skriver många att de upplever att arbetet blir tråkigare och mer själlöst till följd av AI, till exempel genom att översättare får jobba mer med att korrekturläsa och granska AI-översatta texter.

”Innehållet i arbetet kan förändras från att jag som översättare gör allt själv, hela hantverket, till att istället kvalitetsrätta en AI-översättning. Det är inget som lockar, tvärtom, och det kommer kräva mer tekniska kompetenser. Däremot att använda AI som en kompetent ordbok och researcher, som ett redskap bland andra ser jag bara möjligheter med.”

– Översättare

Andra tror att AI kan bli ett användbart verktyg som kan ersätta monotona uppgifter och frigöra mer tid till det kreativa.

”Som förlagsredaktör ser jag AI-utvecklingen som potentiellt positiv och som ett av flera verktyg i en kreativ process.”

– Förlagsanställd

”Jag tror att redaktörer kommer att efterfrågas än mer, jag är inte orolig över att AI skulle kunna ersätta den funktionen. Känner mig positivt inställd till att kunna använda AI som ett första steg för mer monotona arbetsuppgifter som korrekturläsning och sättning. Sen kommer det nog även där alltid behövas ett mänskligt öga i slutet.”

– Redaktör/textgranskare

”Det kommer att vara positivt när AI tar över enkla rutinarbeten, så att man har mer tid för det väsentliga.”

– Språkvårdare

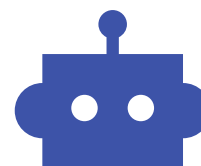
Ytterligare andra skriver att AI inte kan eller bör ersätta det mänskliga arbetet, och många tolkar lyfter fram den mellanmänniska kontakten som en avgörande del av arbetet.

”AI kommer inte att kunna ersätta det mänskliga bemötandet. Teckenspråkets grammatik kräver dessutom hela kroppen som uttryck.”

– Teckenspråkstolk

”Som skrivtolk ser jag en fara i AI - att man litar på kvaliteten. I ett enkelt samtal, i en affär, där man ska fråga efter en annan färg eller storlek så kan AI fungera men inte i sammanhang där man är flera personer. Det är att underskatta mitt arbete. Jag som tolk ska också tolka stämningen i rummet, det som inte sägs men känns, och hur språktonen är.”

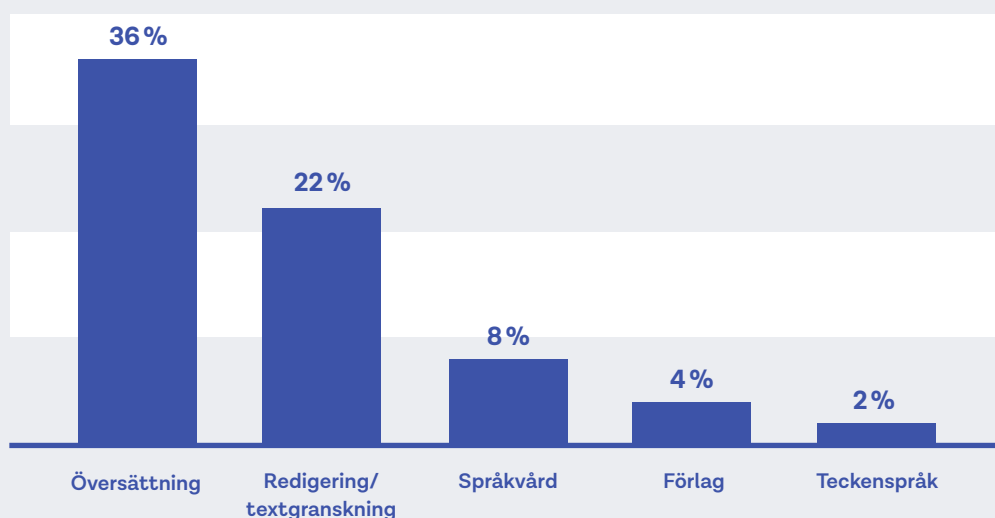
– Skrivtolk

En del anser att AI gör arbetet mer själlöst medan andra ser det som ett verktyg som kan ersätta mer monotona arbetsuppgifter.

⁷ ELIS Research, [European language industry survey 2023](#), Trends, expectations and concerns of the European language industry

Figur 5: Andel som svarar att AI-utvecklingen har gjort det svårare för dem att få jobb/uppdrag.

Minskat jobbutbud och lägre ersättningar för egenföretagare

Respondenterna upplever inte bara att arbetsuppgifterna förändras av AI, många ser också en påverkan på jobbutbudet. 35 procent av egenföretagarna upplever att AI-utvecklingen har gjort det svårare för dem att få jobb eller uppdrag. Bland tillsvidareanställda är siffran 1 procent. Översättare och redaktörer/textgranskare är de som påverkats i högst grad. **Se figur 5.** Det finns också ålderskillnader där de som är 45 år eller äldre är mer påverkade och oroad inför framtiden, jämfört med de som är yngre.

Bland egenföretagarna svarar också 46 procent av översättarna och 40 procent av redaktörerna/textgranskarna att ersättningarna för deras arbete har blivit lägre till följd av AI-utvecklingen, och många är oroad över att ersättningarna för deras arbete kommer fortsätta sjunka. 69 procent av de egenföretagare som svarat på enkäten oroar sig över att AI-utvecklingen kommer att innebära lägre ersättningar/arvoden framöver.

Översättarna påverkas mest och oroar sig mest inför framtiden

När det gäller framtiden är 72 procent av egenföretagarna och 50 procent av de anställda oroad över att AI-utvecklingen kommer att göra det svårare för dem att få jobb eller uppdrag. Oron finns inom alla yrkesgrupper men är högst bland översättare (76 procent) och lägst bland de som arbetar inom teckenspråk (43 procent) eller förlag (51 procent).

35 %

av egenföretagarna svarar att AI-utvecklingen har gjort det svårare för dem att få jobb/uppdrag.

Bland översättarna upplever 36 % att AI har gjort det svårare att få uppdrag och 46 % att ersättningen för arbetet har blivit lägre.

I fritextsvaren blir det tydligt att översättarna är de som hittills har påverkats mest av förändringen och som också är mest oroad inför framtiden. Flera lyfter att det blir en tydligare uppdelning av marknaden mellan snabbt/billigt och kvalitet. Liknande resultat syns också i andra undersökningar⁸.

”En del uppdrag har försvunnit och jag erbjuds allt oftare att korrigera AI-översättningar med extremt dålig kvalitet (s k post-editing), vilket är minst lika mycket jobb som att själv översätta från grunden, men tråkigare och till halva ersättningen. Jag tycker att det känns fel att gå ner i pris när det är samma kompetens som behövs i slutändan. Mitt ansvar för texten ändras inte och uppdragsgivare kräver samma språkliga exakthet som tidigare.”

– Översättare

”Kvaliteten går ner. Många företag nöjer sig med undermåliga översättningar så länge de sparar pengar. Jag tror att fler kommer landa i ”good enough”-tänk för att besparingen blir för bra och då kommer lönerna sjunka.”

– Översättare

”Jag har sett en drastisk försämring de två senaste åren, främst i antal arbetsförfrågningar men också i ersättning. Känns oroligt inför framtiden, man undrar om man har ett jobb kvar om fem år.”

– Översättare

7 av 10 egenföretagare och 5 av 10 anställda är oroad över att AI kommer att göra det svårare att få jobb i framtiden.

Foto: Pexels

⁸ Sveriges Radio Kulturnytt, [Nära var tredje tror att AI tar översättarjobb](#), 10 september 2024

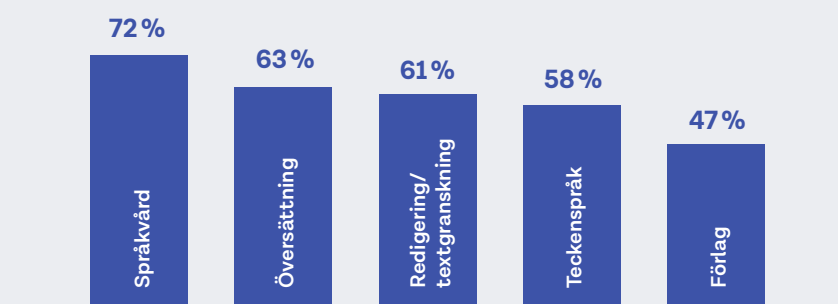
Kompetensutveckling

Den snabba AI-utvecklingen ställer höga krav på omställning och kompetensutveckling, inte minst i en bransch som påverkas i så hög grad som språkbranschen. Enkäten visar att 57 procent har genomgått kompetensutveckling under de senaste två åren men att många anser att den varit otillräcklig. Bland de 42 procent som inte fortbildat sig är de vanligaste orsakerna att man inte prioriterat det eller att det är svårt att hitta relevanta kurser.

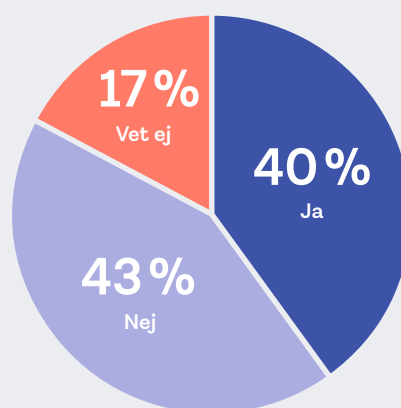
Många får inte den fortbildning de behöver

57 procent av respondenterna har genomgått någon form av kompetensutveckling under de senaste två åren, medan 42 procent inte har gjort det (1 procent svarar att de inte vet). Egenföretagare och tillsvidareanställda har fortbildat sig i lika hög grad. Sett till arbetsområde har personer som arbetar med språkvård i högst grad fått kompetensutveckling

Figur 6: Andel som genomgått kompetensutveckling under de senaste två åren.

Figur 7: Har kompetensutvecklingen varit tillräcklig?

Not: I diagram 7 visas endast de som angett att de genomgått någon form av kompetensutveckling under de senaste två åren.

(72 procent), medan andelen är lägst bland de som jobbar inom förlagsbranschen (47 procent). **Se figur 6.**

Bland de som genomgått kompetensutveckling under de senaste två åren har det till övervägande del handlat om kompetensutveckling kopplad till personens yrkesroll eller arbetsplats (66 procent). En ganska stor grupp har också fortbildat sig för personlig utveckling (20 procent) och en mindre andel har gjort det för att kunna söka andra jobb (6 procent).

40 procent av de som genomgått kompetensutveckling anser att den har varit tillräcklig, medan 43 procent anser att den inte varit det. **Se figur 7.** Egenföretagare är mer nöjda med sin kompetensutveckling än tillsvidareanställda.

Egenföretagarna har inte tid och de anställda hittar inte relevanta kurser

42 procent av respondenterna har inte genomgått någon kompetensutveckling under de senaste två åren. Anledningarna varierar. För tillsvidareanställda är det vanligaste skälet att det är svårt att hitta relevanta utbildningar (47 procent) eller att det saknas en plan eller strategi för kompetensutveckling på arbetsplatsen (42 procent). Bland egenföretagarna är det i stället vanligast att man inte prioriterat fortbildning (54 procent) eller att man inte haft tid (49 procent).

Se figur 8.

Sett till yrkesområden sticker teckenspråkstolkarna ut genom att de i högst grad anger att det är svårt att hitta relevanta kurser eller utbildningar. Översättarna svarar i högst grad att de inte haft tid eller utrymme, medan andelen som svarar att det saknas en plan eller strategi för kompetensutveckling på arbetsplatsen är högst bland de som arbetar på förlag. I fritextsvaren efterlyser många också ett mer flexibelt utbildningsutbud som går att kombinera med yrkeslivet, exempelvis fler kurser på deltid och på distans och ett större utbud runt om i landet.

39%

av de som inte fått fortbildning svarar att det är svårt att hitta relevanta kurser.

”Jag har inte genomgått någon form av kompetensutveckling de senaste 5–6 åren, min nuvarande arbetsplats har inte prioriterat det pga ekonomi och arbetsbelastning, och jag känner hur jag halkar efter på arbetsmarknaden. Det är ett enormt hinder för att kunna söka andra jobb och hålla sig à jour inom branschen.” – Redaktör

”Det saknas fortbildning och karriärmöjligheter inom min bransch som tolk. Däremot ökar kraven ständigt, t.ex. att man ska kunna tolka till och från engelska, och det vill jag ha verktyg för.” – Teckenspråkstolk

”Jag skulle vilja ha fler kurser/utbildningar riktade mot yrkesverksamma redaktörer och textgranskare bl.a. i aktuella skrivregler, förändringar i språket, projektledning för förlagsredaktörer, att hantera olika sorters författare, att redigera olika genrer/för olika målgrupper. Avgörande för mig är att kurserna arrangeras digitalt, alternativt på olika platser i landet (inte enbart i Stockholm, som det ser ut idag).” – Förlagsredaktör

Figur 8: Orsaker till att kompetensutveckling har uteblivit.

	Egenföretagare	Tillsvidareanställda
Jag har inte tagit initiativ till/prioriterat kompetensutveckling	54 %	35 %
Svårt att hitta kurser/utbildningar som är relevanta för mig	28 %	47 %
Jag har inte haft tid/utrymme	49 %	29 %
Finns ingen plan/strategi för kompetensutveckling på min arbetsplats	–	42 %
Arbetsgivaren prioriterar inte kompetensutveckling (avsätter inte tid och resurser)	–	18 %
Svårt att hitta kurser/utbildningar som går att kombinera med mitt jobb	15 %	11 %
Privatekonomiska skäl	23 %	2 %
Annat	10 %	11 %

Not: I diagrammet visas endast de som angett att de inte genomgått någon form av kompetensutveckling under de senaste två åren. Respondenterna har kunnat ange flera skäl.

Många efterlyser ett bredare och mer flexibelt kursutbud

När det gäller framtida kompetensutveckling är det viktigaste syftet för respondenterna att kunna hänga med i yrkets eller branschens utveckling. Andra vanliga syften är att få en högre lön och att utvecklas på ett personligt plan. **Se figur 9.**

Figur 9: Vilket/vilka syften är viktiga för dig när det kommer till framtida kompetensutveckling?

	Egenföretagare	Tillsvidareanställda
Att kunna hänga med i utvecklingen i mitt yrke/bransch	75 %	81 %
Att höja min lön	49 %	60 %
Att utvecklas på ett personligt plan	48 %	60 %
Att kunna avancera inom mitt yrke eller bransch	28 %	43 %
Att bli mer attraktiv på arbetsmarknaden	40 %	28 %
Att behålla mitt nuvarande arbete	37 %	22 %
Att kunna byta yrke eller bransch	20 %	16 %
Annat	2 %	3 %
Ser inget behov av/syfte med kompetensutveckling	3 %	1 %

Not: Respondenterna har kunnat ange flera syften.

I fritextsvar skriver många att de behöver löpande kompetensutveckling för att hänga med i språkutvecklingen och hålla sig uppdaterade inom sina specialområden, som översättning/tolkning inom juridik, IT, ekonomi eller medicin. Många upplever också att de behöver utveckla sin tekniska kompetens och lära sig nya AI-verktyg, till exempel för att redigera AI-genererad eller AI-översatt text.

”Kraven har skruvats upp när det gäller tekniska kunskaper och datorvana. Det känns som om arbetet handlar allt mindre om språk och allt mer om teknik. Viktigt att hänga med i utvecklingen vad gäller maskinöversättning och AI, för att kunna fortsätta öka produktiviteten och därmed även inkomsterna.” – Översättare

Flera lyfter också att de behöver bredda sin kompetens då det idag ställs mer krav på att vara allsidig och kunna fler delar av arbetet – idag förväntas en person ofta ha kompetenser som tidigare fördelats på flera personer.

”Vi får allt mindre praktiskt och administrativt stöd och förväntas alltmer bli generalister och kunna mer inom områden vi inte är utbildade för, t.ex. webbredaktörsarbete, ekonomi, upphandling, fakturering, arrangemang av konferenser, kommunikationsstrategi, systemutveckling osv. Det är stressande att behöva kunna så mycket utöver spetskompetensen som också måste behållas.” – Språkvårdare

Arbetsmiljö och villkor

Majoriteten av respondenterna har en lagom arbetsbelastning och god balans mellan arbete och fritid. Samtidigt svarar var fjärde anställd att arbetsbelastningen är för hög och 66 procent att kraven i arbetet har ökat över tid. Bland egenföretagarna upplever många en stress över att inte få tillräckligt med uppdrag.

Skilda utmaningar för anställda och egenföretagare

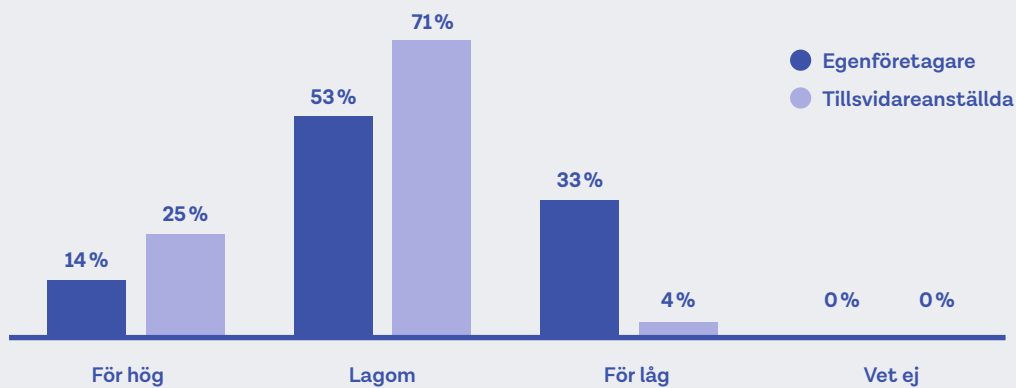
Majoriteten av respondenterna anser att deras arbetsbelastning ligger på en lagom nivå, och att arbetet ger god möjlighet till återhämtning och balans mellan arbete och fritid. Som **figur 10, 11 och 12** visar finns det dock stora skillnader mellan de som är tillsvidareanställda och de som är egenföretagare, egenanställda eller kombinatörer.

Var fjärde person som är tillsvidareanställd anser att de har för hög arbetsbelastning och 66 procent upplever att kraven i arbetet har ökat över tid, exempelvis på grund av förändringar i arbetsbörda, ekonomiska/organisatoriska strukturer, förändrade krav från arbetsgivare eller liknande. Trots detta upplever 75 procent att de har mycket eller ganska god möjlighet till återhämtning och balans mellan arbete och fritid.

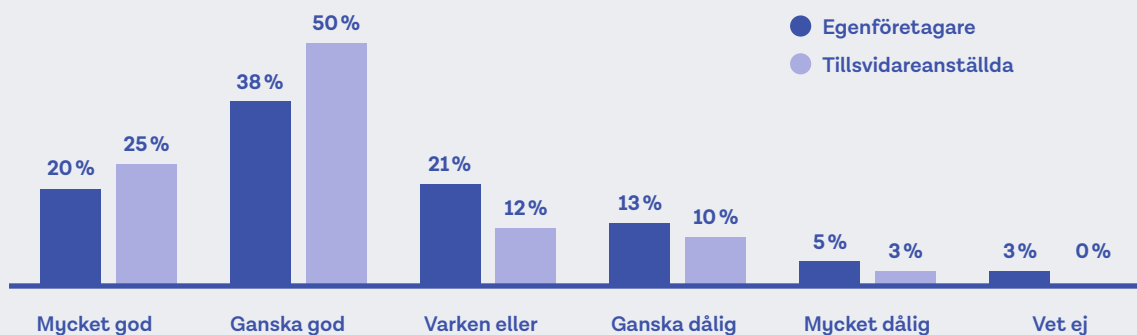
Bland egenföretagarna är det en betydligt högre andel som anser att de har en låg arbetsbelastning (33 procent), jämfört med de som är anställda (4 procent). Samtidigt upplever de en sämre balans mellan arbete och fritid än de som är anställda. En förklaring är sannolikt att många egenföretagare inte får tillräckligt med uppdrag. I fritextsvaren lyfter många fram den ojämna och oförutsägbara arbetsbelastningen som ett stressmoment som försvårar balansen mellan arbete och fritid.

”Det känns som att jag alltid har alldeles för lite eller alldeles för mycket jobb, och båda är stressande på sitt sätt. Jag gillar friheten i frilansandet där jag kan göra jobbet var och när jag vill, men jag saknar tryggheten i en anställning, med garanterad inkomst, betald semester, tjänstepension osv.” – Redaktör/textgranskare

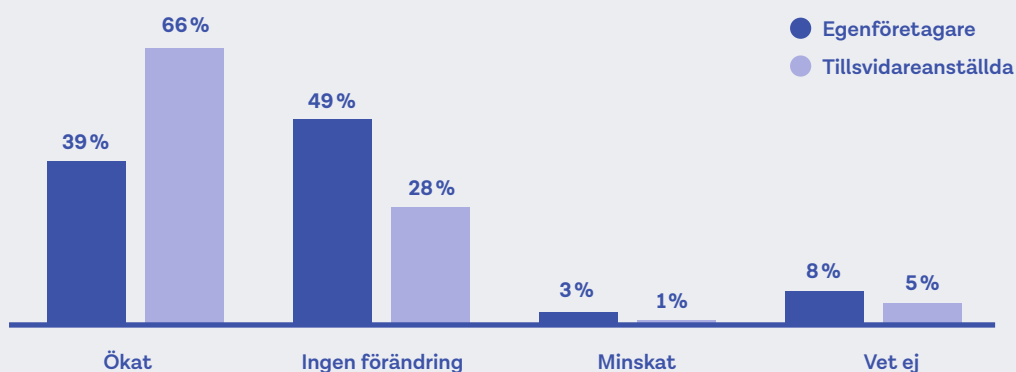
Figur 10: Hur upplever du din arbetsbelastning?

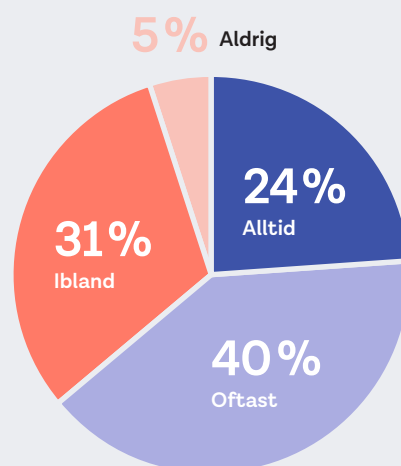
Figur 11: Upplever du att ditt arbete ger god möjlighet till återhämtning och balans mellan arbete och fritid?

Figur 12: Upplever du att kraven i din yrkesroll har ökat eller minskat över tid?

Figur 13: Upplever du att du har möjlighet till kortare frånvaro från jobbet om du behöver det? (Endast egenföretagare)

En annan skillnad är att egenföretagarna i lägre grad upplever att de har möjlighet till kortare frånvaro från jobbet om de behöver det. 64 procent av egenföretagarna upplever att de alltid eller oftast kan vara frånvarande från jobbet en kortare period, exempelvis om de är sjuka, behöver ta hand om sjukt barn eller vill ta ut en kortare semester (**figur 13**). Bland tillsvidareanställda är motsvarande siffra 88 procent.

”Stressande och pressande att hela tiden veta att man vägs mot andra; är jag för dyr får någon annan jobbet, ställer jag inte upp på orimlig deadline får någon annan jobbet osv. Och man kan inte sluta jobba om man blir sjuk. Projekten ska lämnas in i tid oavsett. Jag oroar mig för vad som skulle hända om jag skulle bli så sjuk att jag inte skulle kunna arbeta.”

– Översättare

Trots utmaningar i arbetsmiljön vill de flesta fortsätta som egenföretagare (58 procent). Många skriver att fördelarna med frihet och flexibilitet och möjligheten att få större variation i uppdrag och arbetsuppgifter väger över. För andra är egenföretagandet ofrivilligt och beror på att det är svårt att få en tillsvidareanställning. 22 procent av egenföretagarna anger att de hellre skulle vilja ha en tillsvidareanställning och 20 procent att de inte vet.

Högst arbetsbelastning på förlagen och ökade krav på teckenspråkstolkar

Arbetsmiljön varierar också mellan olika delar av branschen. Det är en högre andel som upplever att arbetsbelastningen är för hög bland de som arbetar i förlagsbranschen (31 procent) jämfört med andra arbetsområden.

Det är också en lägre kollektivavtalsäckning på förlagen. Andelen som omfattas av kollektivavtal är högst bland de som arbetar med

På förlagen är arbetsbelastningen högst och andelen kollektivavtal lägst.

språkvård (86 procent) eller teckenspråk (82 procent) och lägst bland de som har en anställning som översättare (55 procent) eller på ett förlag (54 procent). Av alla respondenter som har en anställning omfattas 76 procent av kollektivavtal. Det är en betydligt lägre andel än arbetsmarknaden i stort där nästan nio av tio anställda har kollektivavtal⁹.

”Oavsett om manus blir försenat – om det är längre eller ser annorlunda ut än vad förläggaren/förlaget har trott eller om något tar längre tid än beräknat – ligger tryckdatumet ofta kvar. Det läggs oerhört mycket ansvar på redaktören att jobba ikapp tiden som har gått förlorad. Det förväntas att man arbetar helger och kvällar. Inte uttalat, men underförstått.”

– Förlagsredaktör

Andelen som upplever att kraven har ökat över tid är högst bland teckenspråkstolkarna (75 procent) och många skriver att det är både psykiskt och kognitivt påfrestande att växla mellan olika uppdrag.

”Under en stressig period finns det inte direkt möjlighet att säga nej till uppgifterna. Det kan ibland vara extremt långa arbetsdagar som man inte får ersättning för och inte kan kompa ut.”

– Förlagsanställd

”Det är svårt att förklara för andra hur komplext vårt yrke är. Vi kastas mellan olika uppdrag som kräver bred kompetens och tolkar för alla åldrar i livets alla skeenden. Det är tufft att ”städa av sig” det ena uppdraget innan det är dags för nästa. En del uppdrag kan vara korta i tid men ta mycket psykisk kraft.”

– Teckenspråkstolk

Löner och ersättningar

Lönerna är generellt låga i språkbranschen och många uppger att de ofta arbetar mer än de får betalt för. Allra lägst är ersättningarna för egenföretagarna som i snitt tar ut 29 200 kronor i månadslön. Hälften av egenföretagarna uppger att arvodena har försämrats under de senaste fem åren.

Många jobbar mer än de får betalt för

Den genomsnittliga månadslönen bland de som svarat på enkäten är cirka 35 000 kronor. De som arbetar med språkvård har de högsta genomsnittliga månadslönerna medan översättare och redaktörer har de lägsta. **Se figur 14.** Siffrorna stämmer väl överens med SCB:s statistik som visar att genomsnittslönen för översättare, tolkar och lingvister är 34 700 kronor¹⁰.

Figur 14: Respondenternas genomsnittliga månadslön.

Snittlön samtliga	Översättning	Redigering/ textgranskning	Förlag	Teckenspråk	Språkvård
35 100	30 600	32 100	36 400	34 900	39 700

Not: Respondenterna har angett sin månadslön före skatt. De som arbetar deltid har angett vilken månadslön de hade haft om de arbetat heltid. Egenföretagare, egenanställda och kombinatörer har uppskattat hur mycket de tar ut i månadslön före skatt en genomsnittlig månad.

En stor del av löneskillnaderna mellan olika arbetsområden förklaras av att översättarna och redaktörerna i hög grad är egenföretagare.

De egenföretagare som svarat på enkäten tar i genomsnitt ut 29 200 kronor i månadslön, medan de som är tillsvidareanställda har en genomsnittlig månadslön på 39 500 kronor.

Egenföretagare svarar också i högre grad att de ganska eller mycket ofta arbetar mer än de får betalt för (38 procent), jämfört med tillsvidareanställda (20 procent). Här avses till exempel obetalt övertidsarbete eller uppdrag som man inte debiterat för.

Sett till arbetsområde är det personer inom förlagsbranschen som i högst grad svarar att de ganska eller mycket ofta arbetar mer än de får betalt för (40 procent).

”Jag upplever att jag är tvungen att lägga mitt arvode lite lägre än vad det egentligen borde vara bara för att kunna garantera att jag ska få fler jobb.”

– Förlagskonsult

”När man som jag får betalt per ord jag översätter och de stora byråerna styr ordtaxorna är det svårt att lägga på lite extra för all annan tid som också är kopplad till arbetet. Det är mycket tid som jag aldrig kan ta betalt för. T.ex. svara på mejl, införa ändringar från slutkunden, bekräfta att saker stämmer osv. Och det är jag själv som behöver stå för program och verktyg, kompetensutveckling osv.”

– Översättare

38 % av egenföretagarna och 20 % av de anställda svarar att de ofta arbetar mer än de får betalt för.

Egenföretagarnas ersättningar pressas nedåt

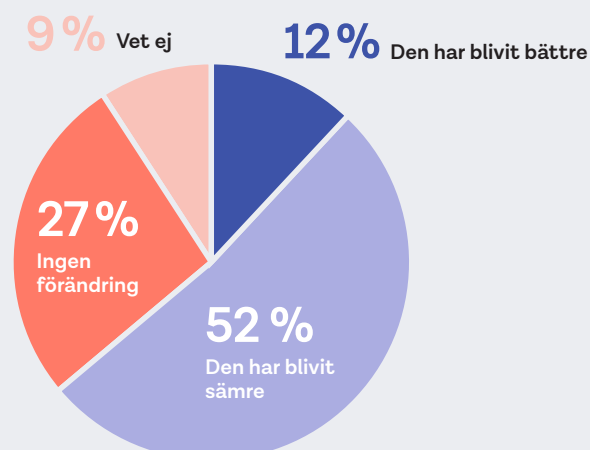
Som **figur 15** visar upplever en hög andel av egenföretagarna att ersättningen för deras arbete har försämrats under de senaste fem åren (52 procent). De egenföretagande översättarna sticker ut – där upplever 63 procent att ersättningen har försämrats.

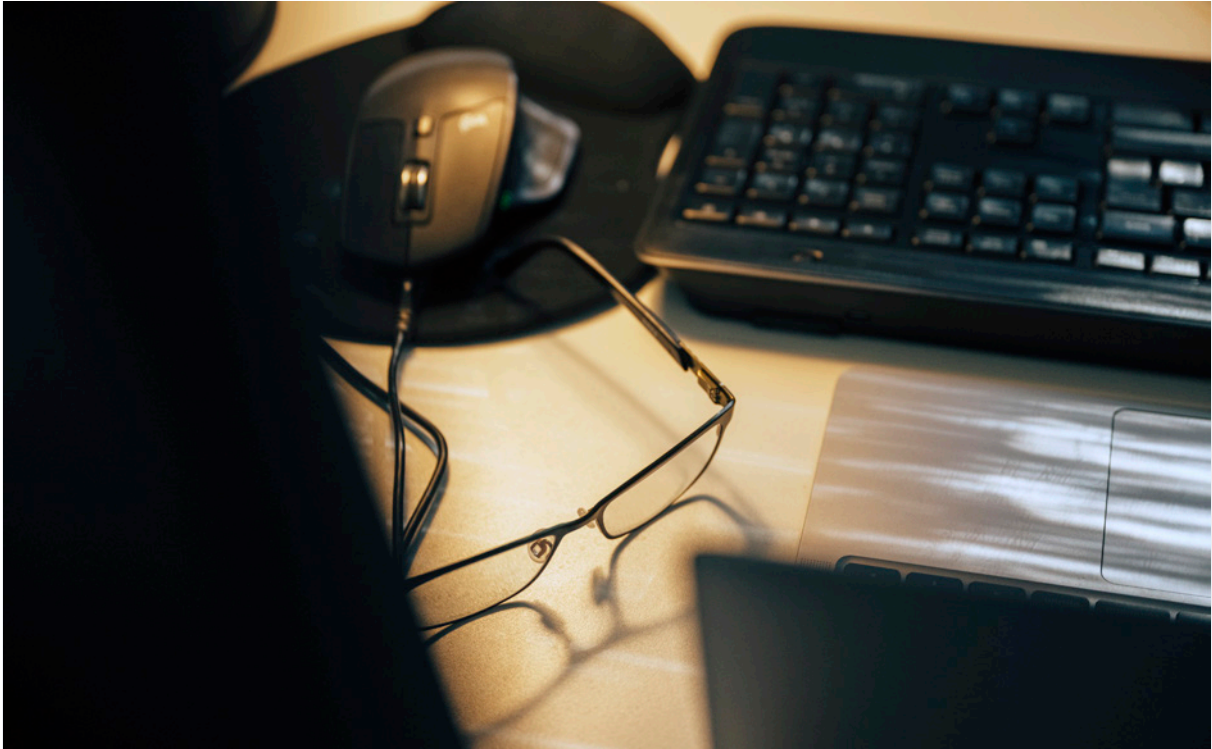
I fritextsvar skriver framför allt översättare men också redaktörer, tolkar och förlagsanställda att villkoren vid upphandlingar gör att ersättningar och löner hålls nere och att det är svårt att själv påverka sin ersättning. Många skriver att uppdragsgivare väljer det anbud som har lägst kostnad vilket också gör att kvaliteten i översättningen, redigeringen eller tolkningen blir sämre. Respondenterna lyfter fram AI, internationell prispress, pandemin och den pågående lågkonjunkturen som bakomliggande faktorer.

Mer än hälften av egenföretagarna upplever att ersättningarna för deras arbete har försämrats under de senaste fem åren. Bland de frilansande översättarna är siffran 63 %.

Figur 15: Har ersättningen för ditt arbete förändrats under de senaste fem åren? (Endast egenföretagare)

”Pga AI, andra rationaliseringar och internationell prispress är det svårt att få en lön man kan leva på. Jag konkurrerar med oprofessionella tolkar/översättare som accepterar att ta mindre betalt. Språkföretagen ger jobbet till den som är billigast och bortser från kvaliteten.” – Översättare/tolk

”Ersättningen har sjunkit på många typer av uppdrag – ofta pga upphandlingar där den med lägst pris vinner. Min långa erfarenhet och mitt gedigna cv ligger tyvärr aldrig i vågskålen.” – Förlagskonsult

”Regionens strama budget och därmed snåla upphandlingar är boven i dramat. Billigast anbud vinner = lönerna måste pressas ned och kvaliteten påverkas negativt. Med tanke på hur högt utbildade vi är och hur avancerade uppdrag vi utför är vi otroligt lågbetalda.”

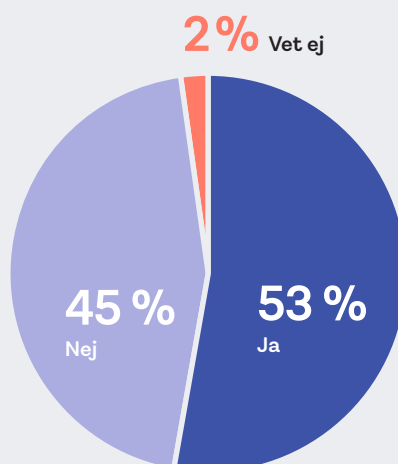
– Teckenspråkstolk

Var tredje överväger att byta yrkesbana

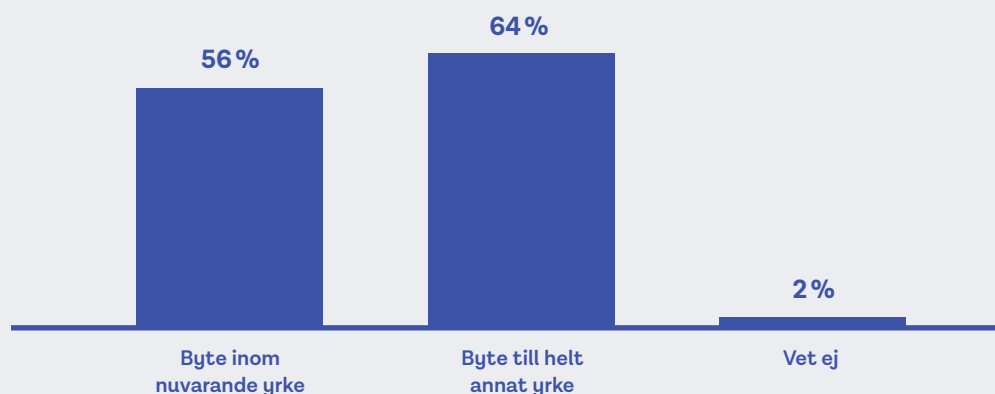
Undersökningen visar att var tredje person i språkbranschen funderar på att helt byta yrkesbana (34 procent) och att det vanligaste skälet är dåliga villkor och löner. De grupper som i högst grad överväger ett nytt yrke är översättare och teckenspråkstolkar.

I enkäten svarar en majoritet av respondenterna (53 procent) att de har bytt eller funderat på att byta jobb under de senaste två åren (**figur 16**).

Figur 16: Har du någon gång under de senaste två åren bytt eller funderat på att byta jobb?

Figur 17: Har bytet/funderingarna gällt ett helt annat yrke, eller till annat jobb/ny arbetsplats inom ditt befintliga yrke?

Not: Diagram 17 visar endast de som svarat att de under de senaste två åren har bytt eller funderat på att byta jobb. Respondenterna har kunnat välja flera svarsalternativ.

Bland dem har 56 procent övervägt ett annat jobb eller en ny arbetsplats inom sitt nuvarande yrke, medan 64 procent funderat på att helt byta yrkesbana. Som framgår av **figur 17** har en del alltså övervägt bägge delar.

Av samtliga respondenter har var tredje person (34 procent) övervägt att helt byta yrkesbana.

Yngre personer har i högre grad bytt eller funderat på att byta jobb under de senaste två åren. Bland de som är under 45 år har 65 procent övervägt att byta jobb jämfört med 47 procent bland de som är 45 år eller äldre. De har i ungefär samma grad övervägt ett annat jobb inom det nuvarande yrket respektive ett helt nytt yrke.

Dåliga villkor och låga löner är den vanligaste orsaken

På frågan om varför man bytt eller överväger att byta jobb är det vanligaste svaret på grund av dåliga villkor och löner. **Se figur 18.**

Här finns en hel del skillnader mellan olika arbetsområden. Den yrkesgrupp som i högst grad överväger att byta jobb är redaktörer/textgranskare. Majoriteten av dem vill dock byta till en ny arbetsplats eller ett nytt jobb inom sitt nuvarande yrke.

Andra yrkesgrupper som sticker ut är översättare och teckenspråkstolkare. Inom dessa grupper är det en betydligt högre andel som överväger att helt byta yrkesbana än i andra grupper, och de anger också dåliga villkor och löner som skäl i väsentligt högre grad än andra.

Översättarna sticker också ut genom att en större andel av de översättare som funderar på att byta jobb gör det för att de är oroliga att utbudet av jobb eller uppdrag kommer att minska på grund av AI- och teknikutveckling.

Var tredje person funderar på att byta yrkesbana. Det vanligaste skälet är dåliga villkor/löner.

De grupper som i högst grad överväger ett helt nytt yrke är översättare och teckenspråkstolkare.

Översättarna och redaktörerna/textgranskarna anger också i högre grad skälet hög konkurrens om jobb eller uppdrag jämfört med andra grupper.

Figur 18: Orsaker till att respondenterna har bytt eller funderat på att byta jobb under de senaste två åren.

Orsak	Andel
Dåliga villkor/låg lön	53 %
Dags att gå vidare/testa nytt	39 %
Jobbet är inte tillräckligt utvecklande/min kompetens tas inte tillvara	30 %
För hög arbetsbelastning/ stress	28 %
Orolig att utbud av jobb/ uppdrag kommer minska på grund av AI	27 %
Hög konkurrens om jobb/ uppdrag	22 %
Dålig chef/ ledarskap	16 %
Annan orsak	15 %
Dålig psykosocial arbetsmiljö	11%

Not: Tabellen visar de respondenter som har bytt eller funderat på att byta jobb under de senaste två åren. Respondenterna har kunnat välja flera olika skäl.

"Det har varit roligt och jag har varit stolt egenföretagare – njutit av friheten och stått ut med den låga ersättningen. Men nu ökar den psykiska pressen/tidshetsen och det börjar kännas som att det är dags för något annat. Jag orkar inte vara så proaktiv som jag uppfattar att det krävs."

– Redaktör/textgranskare

"Den låga lönen (kontra alltmer avancerade och krävande uppdrag) är den enskilt största faktorn till varför teckenspråkstolkar slutar och varför jag själv funderat på att byta bana."

– Teckenspråkstolk

"Jag känner oro för framtiden och jobbar aktivt för att hitta en lösning för att vidareutveckla min karriär ifrån översättning till något annat."

– Översättare

Analys och förslag

Enkätens resultat pekar på en rad utmaningar kopplat till omställning, arbetsmiljö och löner, och att många i branschen överväger att byta jobb. För att inte riskera att tappa kompetent arbetskraft behöver arbets- och uppdragsgivare ta tag i de utmaningar som finns. DIK ställer fem krav för att stärka villkoren i branschen så att de som jobbar i den ska må bra, har bra förutsättningar att möta AI-utvecklingen och på bästa sätt kan bidra till att tillgängliggöra och bredda litteratur, kunskap och information.

1. AI ska användas ansvarsfullt och där det gör störst nytta

De yrken som på olika sätt arbetar med språk och text påverkas kraftigt av utvecklingen inom generativ AI. Även om språkyrkena har varit med om ett flertal tekniksprång tidigare är detta sannolikt ett av de större och snabbare. Utveckling av AI och andra tekniska verktyg är i grunden positivt och kan vara till nytta för de som arbetar i branschen, till exempel genom att förenkla arbetsätt och ersätta mer monotona arbetsuppgifter för att i stället frigöra mer tid till mer avancerat och kreativt arbete som kräver mänsklig kompetens.

DIK:s undersökning visar samtidigt att utvecklingen för med sig negativa aspekter, framför allt för översättarna som upplever att utbudet av uppdrag har minskat och att ersättningarna för arbetet har sjunkit. Många översättare uppger att de i högre grad arbetar med att granska maskin- eller AI-översatta texter, ofta mot en lägre ersättning trots att det tar lika lång tid och kräver samma kompetens. Förutom att de behöver ta fler uppdrag för att säkra sin inkomst upplever många att arbetet blir tråkigare.

Att ersättningarna i branschen pressas nedåt är inget nytt – en internationell prispress har pågått under en längre tid och förstärkts av bland annat pandemin, lågkonjunkturen och förändringar i bokbranschen. Rapportens resultat pekar dock på att utvecklingen förvärras av AI genom att många översättningsbyråer, språkföretag och förlag främst använder AI för att spara in på personalkostnader.

”Rapportens resultat pekar på att översättningsbyråer, språkföretag och förlag främst använder AI för att spara in på personalkostnader, vilket också går ut över kvaliteten i texterna.”

Uppdragsgivarnas besparingstänk går också ut över kvaliteten. I undersökningen lyfter många fram att AI-genererade och AI-översatta texter har lägre kvalitet än de som skrivs av människor. Även om AI:s texter kommer att förbättras ser många en risk för ytterligare uppdelning av marknaden där enklare och mer kommersiellt gångbar text och litteratur helt eller till del kommer att skrivas och översättas med hjälp av AI med lägre kvalitet som följd, medan mer komplex och kvalitativ text med höga krav på stil eller terminologi kommer att skrivas av människor och därmed riskerar att bli dyrare. En risk är då att mer kvalitativ text och litteratur får svårare att nå ut brett och blir ett särintresse som många inte har råd att ta del av.

Att förlag och andra aktörer främst satsar på det som är kommersiellt gångbart är ingen nyhet¹¹, och det är förstås inte heller så konstigt i en bransch som på många sätt är ekonomiskt pressad, men det finns en risk att uppdelningen förstärks av AI. I förlängningen kan det få konsekvenser för de kulturpolitiska målen om litteratur och läsfrämjande som säger: *”Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.”*¹²

AI-utvecklingen skapar både oro och reella problem, men den är här för att stanna och den skapar också stora möjligheter. Precis som allt annat kan AI förstås användas i många olika syften – om tekniken är till nytta eller försämrar beror på hur vi väljer att använda den. Det finns potential att med hjälp av AI tvärtom nå ut bredare och tillgängliggöra mer litteratur och text än vad som görs idag. Till exempel genom att använda AI för att frigöra tid till kreativt arbete och kompetensutveckling för de som arbetar i branschen, vilket i sin tur kan gynna både verksamheternas innovation och produktion och samhällets ambitioner om läsfrämjande.

”Hur kan vi bättre styra AI mot att ersätta sådant som är tråkigt och farligt, snarare än det människor tycker är roligt och utvecklande? Hur kan AI användas för att frigöra tid till kompetensutveckling och innovation snarare än att slimma redan pressade verksamheter?”

För DIK som fackförbund är det viktigt att AI-utvecklingen genomförs på ett ansvarsfullt och rättvist sätt och att arbetstagare får del av effektiviseringar och produktivitetssökningar från AI. För att AI och teknisk utveckling ska vara till nytta för alla parter behövs en levande diskussion i samhället i stort men också i språkbranschen om hur vi vill att AI ska användas på ett ändamålsenligt sätt och vilka uppgifter vi vill att AI ska lösa och inte. Hur kan vi bättre styra AI mot att ersätta sådant som är tråkigt och farligt, snarare än det människor tycker är roligt och utvecklande? Hur kan AI användas för att frigöra tid till kompetensutveckling och innovation snarare än att slimma redan pressade verksamheter?

På arbetsplatsnivå har medarbetare och fackliga representanter rätt till insyn, inflytande och samverkan i förändringar kopplade till AI precis som i andra stora förändringar och beslut. Arbetsgivare och

¹¹ Svenska förläggareföreningen, [Skilda världar. Kvalitetslitteraturens villkor i Sverige idag](#), 2022

¹² Mål för kultur, [regeringen.se](#), 31 maj 2024

fack bör gemensamt ta fram policyer för hur AI och ny teknik ska användas på arbetsplatsen på ett ändamålsenligt sätt.

På samhällsnivå behövs tydliga regleringar kring utvecklandet och användandet av AI och vad som gäller för exempelvis upphovsrätt – både på EU-nivå och nationellt. Det är viktigt att fackliga organisationer inkluderas i framtagandet av dessa regleringar.

Dessa frågor är också viktiga för regeringen att beakta i genomförandet av sin strategi för kulturella och kreativa branscher. I strategin som gäller under 2024–2033 konstateras att förlag, författande, litteratur och illustration är viktiga områden som bidrar till bland annat export, tillväxt och innovation, liksom till bilden av Sverige i utlandet som ett kulturellt, kreativt och innovativt land¹³. För att det ska fortsätta behöver regeringen förbättra villkoren för och stödet till de som arbetar i branschen. Som regeringen själv konstaterar i strategin behöver det offentliga särskilt ta ett större ansvar för villkoren för egenföretagare/kombinatörer, upphovsrättsfrågor kopplat till AI och kompetensutveckling för de som arbetar i branschen.

För att fler ska få tillgång till ett varierat utbud av litteratur av hög kvalitet, och inte bara nås av det som är kommersiellt framgångsrikt, är också det statliga litteraturstödet viktigt¹⁴. Stödet bidrar till de kulturpolitiska målen och till att stärka förutsättningarna för de som arbetar i branschen, inte minst på mindre förlag. DIK anser att litteraturstödet ska stärkas och också täcka in stöd till andra format än tryckta böcker. Det är också avgörande med fortsatta satsningar på läsfrämjande och bemannade skolbibliotek.

¹³ Regeringen skrivelse 2023/24:111, [Strategi för företag i kulturella och kreativa branscher](#), april 2024

¹⁴ Kulturrådet, [Bakgrund till litteraturstödet](#), juni 2024

2. Bättre stöd för omställning och kompetensutveckling

Även om vissa yrken inom språkbranschen påverkas mer och i snabbare takt än andra, så påverkas alla i någon mån av AI. Många behöver lära sig nya digitala verktyg för att hänga med i utvecklingen, medan andra behöver bredda sig för att kunna ta fler typer av uppdrag eller ställa om till ett helt nytt yrke. DIK:s undersökning visar dock att många arbetsgivare inte har någon strategi för kompetensutveckling, att egenföretagarna inte har tid eller råd att fortbilda sig och att det i många fall saknas relevanta utbildningar inom språkbranschen.

”Många behöver lära sig nya digitala verktyg för att hänga med i utvecklingen, medan andra behöver bredda sig för att kunna ta fler typer av uppdrag eller ställa om till ett helt nytt yrke.”

Såväl arbetsplatser som individer och beslutsfattare behöver analysera hur arbetsuppgifter kan komma att förändras och vilka krav på kompetensutveckling det ställer. För att hänga med i utvecklingen behöver de som jobbar i branschen vara öppna för nya verktyg och arbetsuppgifter. Arbetsgivare å sin sida är skyldiga att avsätta tillräcklig tid och budget för kompetensutveckling och nya verktyg så att medarbetarna kan ställa om till nya arbetsuppgifter och arbetssätt. Det kräver att kompetensbehov hos både medarbetare och verksamhet kartläggs och att långsiktiga planer för kompetensutveckling tas fram. Arbetet ska göras i samverkan med fackliga representanter.

På samhällsnivå behöver regeringen, ansvariga myndigheter och arbetsmarknadens parter ta ansvar för de som drabbas negativt av AI genom att erbjuda bra stöd och system för omställning. Förutom att vissa yrkesgrupper är mer utsatta än andra är också (äldre) personer med mindre digital kompetens särskilt sårbara¹⁵. Den som förlorar jobbet måste få en ersättning som det går att leva på och den trygghet och tid som behövs för att ställa om till ett nytt arbete som motsvarar personens utbildning. Därför vill DIK att ersättningsnivåerna i a-kassan ska höjas och indexeras, att nedtrappningarna i ersättningstiden ska tas bort och att Arbetsförmedlingens insatser ska stärkas i hela landet¹⁶.

Omställningsstudiestödet som arbetsmarknadens parter har förhandlat fram är viktigt både för anställda och egenföretagare som behöver vidareutbilda sig under arbetslivet. Många har sökt stödet

¹⁵ Lodefalk, Ratio, Artificiell intelligens och jobben, 2024

¹⁶ DIK kommenterar förändringarna i a-kassan, 14 februari 2024

och väntetiderna är långa¹⁷. Det visar att behovet av omställning är stort, men också att de myndigheter och aktörer som arbetar med att hantera omställningsstudiestödet behöver kraftigt utökade resurser för att kunna möta det stora behovet.

Därutöver behövs också ett relevant och flexibelt utbildningsutbud. Kunskap om AI behöver integreras i hela utbildningssystemet. Utbildningsanordnare och lärosäten måste också få tydliga uppdrag och tillräckliga resurser för att säkerställa att det finns ett brett, relevant och flexibelt utbud av kompetensutveckling som går att kombinera med arbete. Det behövs fler korta kurser, på låg fart och kvällstid, på fler platser och på distans.

3. Ökad trygghet för egenföretagare och höjda ersättningar

Rapporten visar att ersättningarna till egenföretagare inom språkområdet har sjunkit under de senaste åren. Bakomliggande orsaker är den ekonomiska lågkonjunkturen, coronapandemin, att fler använder sig av AI och en internationell prispress som pågått under en längre tid.

Utvecklingen i bokbranschen spelar också in. Branschen är mer eller mindre i ständig förändring men några trender som just nu påverkar jobbutbudet för översättare är att unga läser alltmer på engelska samt en minskad försäljning av fysiska böcker generellt och fackböcker i synnerhet¹⁸.

Oavsett orsaker är det ett påtagligt problem för egenföretagarna att ersättningarna för deras arbete sjunker. Många vittnar om att de behöver ta allt fler uppdrag för att få ihop en skälig lön vilket förstås också påverkar arbetsmiljön och möjligheten till återhämtning. Både DIK:s och andras undersökningar¹⁹ visar att egenföretagare i språkbranschen upplever en sämre balans mellan arbete och fritid och att orsakerna främst är pressen över att få in tillräckligt med uppdrag samtidigt som arbetsbelastningen är ojämn och man ofta arbetar mot korta deadlines.

Samtidigt som lönerna är låga måste egenföretagare själva ta mycket av det ansvar som för anställda täcks av arbetsgivaren. Det gäller allt ifrån utrustning, program och kompetensutveckling till försäkringar och pensionssparande.

De svenska socialförsäkringarna och trygghetssystemen är utvecklade med tillsvidareanställningen som norm och trots att egenföretagare betalar skatt precis som anställda är nyttjandet av de gemensamma försäkringarna som a-kassa, sjukpenning och föräldrapenning väsentligt lägre bland egenföretagarna vilket framför allt beror på systemens utformning²⁰.

¹⁷ CSN, [Omställningsstudiestöd](#), juni 2024

¹⁸ Svenska bokhandlareföreningen, [Statistik över bokförsäljningen i Sverige 2023](#); Svenska bokhandlareföreningen, [Bokmarknaden: Fortsatt digital tillväxt – tryckta böcker tappar](#), 27 augusti 2024

¹⁹ ELIS Research, [European language industry survey 2023](#), Trends, expectations and concerns of the European language industry

²⁰ DIK, [Den svenska egenföretagarmodellen](#), 2022

DIK arbetar därför för att egenföretagare och de som kombinerar anställning och egenföretagande ska få en starkare position inom den svenska modellen. Trygghetssystemen måste anpassas bättre efter dessa grupper och om likvärdighet inte uppnås bör de kompenseras i form av sänkta egenavgifter. Dessutom behöver taken i socialförsäkringarna höjas och indexeras och myndigheternas kunskap om och information till egenföretagare förbättras. DIK vill också att SGI ska kunna baseras på aktuella intäkter om det är mer fördelaktigt för den enskilde, samtidigt som en historisk bas-SGI ska finnas som miniminivå under utredningstiden. Det är också avgörande att egenföretagare får goda möjligheter till omställningsstöd, inte minst under kriser och strukturomvandlingar.

För att ersättningarna inte ska fortsätta sjunka på grund av AI är det viktigt att den kompetens och kvalitet som ett mänskligt öga ger värdesätts. Många egenföretagare är inte är fackligt anslutna vilket gör det svårare för gruppen att gemensamt påverka löner och ersättningsnivåer. Egenföretagarnas svaga förhandlingsposition och beroendeställning till sin motpart har bland annat lyfts fram av EU-kommissionen som sedan 2022 har riktlinjer kring i vilka lägen ensamföretagare kan förhandla kollektivt utan att det ska anses bryta mot EU:s konkurrensregler²¹. Riktlinjerna är inte rättsligt bindande men kan ändå utgöra ett stöd för egenföretagare som vill gå samman.

För att egenföretagare ska få en starkare röst och bättre förhandlingsposition krävs en starkare facklig organisering. Det gäller både för att påverka ersättningar och villkor, och för att få inflytande över hur AI ska påverka arbetslivet. DIK arbetar därför för att nå och organisera fler egenföretagare och för att kunna erbjuda nätverk och ge bra stöd och försäkringar till gruppen²².

4. Fler kollektivavtal och ett tydligare arbetsmiljöansvar

För de anställda som deltagit i undersökningen är utmaningarna i arbetsmiljön delvis andra. Resultaten visar att de som arbetar i förlagsbranschen har högst arbetsbelastning och i högst grad arbetar mer än de får betalt för – många vittnar om snäva deadlines med mycket obetalt kvälls- och helgarbete. Andelen som fått kompetensutveckling är också lägst inom förlagsbranschen.

En bakomliggande faktor till arbetsmiljöproblemen kan vara att majoriteten av förlagen i Sverige är små och kämpar med att få ihop ekonomin. Många har ett fåtal anställda där en och samma person

²¹ EU-kommissionen, [Riktlinjer för tillämpning av unionens konkurrensrätt på kollektivavtal som rör arbetsvillkoren för egenföretagare utan anställda](#), 2022/C 374/02. Riktlinjerna tydliggör i vilka lägen egenföretagare utan anställda kan förhandla kollektivt om ersättningar/arvoden och villkor som arbetstid, sjukledighet, försäkringar och liknande utan att det ska kunna anses vara kartellbildning eller på annat sätt bryta mot EU:s konkurrensregler. Alla former av kollektiva förhandlingar omfattas, från förhandlingar som förs genom arbetsmarknadens parter eller andra sammanslutningar till direkta förhandlingar mellan en grupp egenföretagare utan anställda, eller deras företrädare, och det företag de arbetar för.

²² DIK för egenföretagare, 2024

ska bära upp flera av de roller som finns på större förlag²³. Att det i kulturella och kreativa branscher är vanligt med mindre bolag och projektanställningar kan också innebära att det är ont om tid och resurser för kompetensutveckling²⁴.

Förlagsbranschen är också populär att arbeta i och liksom andra kreativa och passionsdrivna yrken med hög konkurrens om jobben finns en risk att individen accepterar dåliga arbetsvillkor för att få en chans att arbeta i branschen. Branschen är relativt sluten och många jobb och uppdrag tillsätts via kontakter. Generellt är också andelen kollektivavtal och den fackliga närvaron lägre i förlagsbranschen än på arbetsmarknaden i stort vilket innebär att det på många arbetsplatser saknas ordentliga strukturer för arbetsmiljöarbetet.

Trots dessa organisatoriska utmaningar kvarstår arbetsgivarens ansvar för arbetsmiljö, arbetsbelastning och kompetensutveckling. Alla arbetsgivare är skyldiga att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete – fysiskt och digitalt, men också socialt och organisatoriskt. Som medarbetare är du skyldig att påtala problem, men det är alltid arbetsgivaren som har det yttersta ansvaret för arbetsmiljön och arbetstiden. Arbetsgivaren ska se till att arbetsmängden är rimlig så att arbetsbelastningen inte blir ohälsosam och medarbetarna får den återhämtning de behöver. I detta arbete är också skyddsombudets roll viktig.

Som rapporten visar är det en lägre andel i språkbranschen som omfattas av kollektivavtal än på arbetsmarknaden i stort. Det innebär att de anställdas inflytande på arbetsplatsen blir svagare och att många går miste om den trygghet och de extra förmåner kollektivavtalet ger, till exempel i form av tjänstepension, försäkringar, lönerevisioner och extra stöd vid uppsägning eller sjukdom. När kollektivavtal finns på arbetsplatsen finns det också en struktur för arbetsmiljöarbetet som förenklar för alla parter. Därför arbetar DIK för att fler ska omfattas av kollektivavtal.

”Som rapporten visar är det en lägre andel i språkbranschen som omfattas av kollektivavtal än på arbetsmarknaden i stort. Det innebär att de anställdas inflytande på arbetsplatsen blir svagare och att många går miste om den trygghet och de extra förmåner kollektivavtalet ger.”

²³ Nätverkstan, Bokförlagen i Västra Götaland, 2024

²⁴ Regeringen skrivelse 2023/24:111, [Strategi för företag i kulturella och kreativa branscher](#), april 2024

5. Mer resurser till tolktjänsten och ökad likvärdighet

Även teckenspråkstolkarnas arbetsmiljö sticker ut i enkätsvaren, framför allt genom att många anger att kraven i arbetet har ökat över tid. Att när som helst kunna tolka inom vilket område som helst och i många känsliga situationer är ansträngande och kräver bred kompetens. Från andra undersökningar vet vi också att många teckenspråkstolkare inte får tillräcklig tid för att förbereda sig inför och återhämta sig mellan uppdrag²⁵. I många regioner saknas tillräckligt med tolkar för att tillsätta alla uppdrag vilket skapar en press att hinna med så många uppdrag som möjligt. I slutändan får detta konsekvenser för tolkanvändarnas livskvalitet och möjlighet att fullt ut delta i samhället.

Bland de med tillsvidareanställning som svarat på enkäten är det också teckenspråkstolkarna som har de lägsta lönerna inom språkområdet och teckenspråkstolkarna är en av de grupper som i högst grad överväger att byta yrkesbana på grund av dåliga löner och villkor. Eftersom antalet utbildningsplatser och söktrycket till utbildningarna inom teckenspråk har minskat de senaste åren, samtidigt som pensionsavgångar väntas, är risken stor att andelen yrkesverksamma tolkar kommer att minska ytterligare. Det kommer i sin tur innebära ökad press på de som finns kvar och samtidigt riskera att fler döva, hörselskadade och personer med dövblindhet står utan tolk.

Genom åren har flera statliga utredningar gjorts om tolktjänsten. 2022 presenterades en handlingsplan för att utveckla den²⁶. Sedan dess har regeringen avsatt pengar till regionerna för att samordna tolktjänsten, men det är långt ifrån tillräckligt för att skapa en likvärdig och kvalitativ tolktjänst och säkerställa att fler söker sig till yrket.

DIK anser att statsbidraget till regionerna för tolktjänst till vardagstolkning ska höjas kraftigt så att tolkarna kan få en bra arbetsmiljö och skäliga löner, och tolkanvändarna den vardagstolkning de har rätt till. Därutöver bör huvudmannskapet läggas hos staten så att tolktjänsten blir sammanhållen och likvärdig. Det behöver också ställas högre krav på kollektivavtal, arbetsvillkor, förberedelsetid och kompetensutveckling i offentlig upphandling av tolktjänster.

²⁵ DIK, Teckenspråks- och dövblindtolkars villkor och psykosociala arbetsmiljö, 2018

²⁶ Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet, SOU 2022:11

DIK är facket för dig som jobbar med språk!

Som medlem får du:

- Karriärcoachning med CV-hjälp
- Lönecoachning och lönestatistik
- Egenföretagarcoachning
- Inkomstförsäkring (både som anställd och egenföretagare)
- Arbetsrättsligt och juridiskt stöd
- Ett modigt fackförbund som driver dina frågor

Och mycket mer. Läs mer på dik.se

Om du har frågor eller
behöver stöd kan du
alltid kontakta DIK:s
kansli via fraga@dik.se.

**Facket för kultur,
kommunikation
och kreativ sektor**

DiK